मनर्कैग्रः, दिनरात्रिभेदेन दिने दिनप्रवेशे सूर्यः, रात्रौ दिनप्रवेशे चन्द्रः, एतच्चतुष्कं, दिनमासावदपाः दिनप्रवेशमासप्रवेशवर्षप्रवेशलग्नेशास्त्रयः इति सप्तानां मध्ये योऽधिकबलवान् दिनप्रवेशलग्नदर्शी च स दिनपतिरिति बोध्यम्। इदन्त्वत्रेयं सन्धा हि राशयंशादियुतं लग्नलग्नमेव वा च एकैकवर्षे एकैकराशिमतिक्रम्य राश्यन्तरे गच्छति तेन तस्या भासे त्रैराशिकेन वार्षद्रंशभोगः दिने च पञ्चकलाभोगः तदनुसारेणैव सन्धायाः राश्यादिकल्पनया तद्वीर्यनिरूपणम्। "त्रिकोणकेन्द्रायगताः शुभाश्चेच्छ्रात्तनोर्वा बलिनः खगास्तु। षडन्त्यगास्तत्र दिने सुखानि विलासमानार्थयशोयुतानि। षडष्टरिपुकोपगता दिनाद्दमाशैर्निरिक्षेयाः खलखेटयुक्ताः। गदप्रदा मानयशोहराश्च केन्द्रत्रिकोणायगताः सुखाग्र्यै। लग्नांशपः सौम्यखगैः समेतो दृष्टोऽपि वा त्रिकदगेन्दुनापि। नैरुज्यराज्यादिशरीरपुष्टिमांसोष्णबहुःखमतोऽन्यथात्वे। यदंशपः सूर्ययुगीक्षितो वा स्निग्धेक्षणाङ्गावजसौख्यलक्षत् षः। दुःखप्रदः प्रोक्तवदन्यथात्वे सर्वेषु भावेष्वियमेव रीतिः। षडंशकः सौम्ययुतो रोगटः पापयुक् शुभः। व्ययांशः शुभयुग्दृष्टः सद्व्ययः पापतस्त्वसत्। लाभांशः सौम्ययुग्दृष्टः खस्त्रीसौख्यविलासकृत्। पापैर्युक्तैः कलिर्दुःखं पापान्तःस्थे मृतिं वदेत्। शुभमध्यस्थिते स्त्र्यंशे बहुलं कामिनीसुखम्। तस्यां रतिर्गुरावन्यखगेऽन्यासु रतिं वदेत्। मृत्यंशे मृत्युगैः सौम्यैर्युग्दृष्टे मरणं रणे। मित्रैर्मित्रं खलैः सौख्यं वर्षलग्नानुसारतः। द्विद्वादशे खला हानिं त्यते सौम्याः शुभव्ययम्। कर्त्तरी पापजा रोगं करोति शुभजा शुभम्। लग्नेऽष्टमे वा क्षीणेन्दुर्दृष्टस्तु दः पापदलयुतः। रोगो वा मरणं वापि रिपुतः, शस्त्रभीरपि। चन्द्रे बलीमे निधनारिसस्थे नृणां भयं शस्त्रकृतं प्रवोर्वा पापैः सुखस्थैः पतनं गजाश्वयानात्ततः स्त्रीकृतजा च पीड़ा। शुभाः द्यूने विजयदा द्यूनार्थे सुखावहाः। नवमे धर्मभाग्यार्थराजगौरवकीर्त्तिदाः। दिनप्रवेशेऽस्ति विधुरवस्थायां तु यादृशि। तदवस्था तुल्यफलं दत्ते न संशयः। विहाय राशिं चन्द्रस्य भागा द्विघ्नाः शरोद्धृताः। लब्धं गता अवस्थाः स्युर्भोग्याद्याः फलदादिशेत्। प्रवासं प्रवासोपगते रात्रिनाथेऽर्थनाशस्तु गतोपगे मृत्युभीतिः। मृतावस्थिते स्वाज्जवायां लयस्तु विलाससु हास्योपगे कामिनीभिः। रतौ स्वाद्रतिः क्रीडिता सौम्यदाली प्रसुप्ता च निद्रां कलिर्देहपीड़ाम्। भयं तापराशिः सुखं स्वात्तु भुक्ता ज्वरार्कस्थितासु स्थितासु क्रमेण"।

दिनबन्धु पु० ६त०। १सूर्ये हेमच०। २अर्कवृक्षे च

दिनबल पु०दिने बलं यस्य। १द्विपदराशिषु। ते च राशयः वृहज्जा० भट्टोत्पलयोरुक्ता यथा

"क्रोरा स्वामिगुरुग्रवीक्षितयुता नान्यैश्च वीर्योत्कटाः केन्द्रस्था द्विपदादयोऽह्नि, निशि च प्राप्ते च सन्ध्याद्वये" सू० "वीर्योत्कटाः इत्यनुवर्त्तते द्विपदादयो द्विपदचतुष्पदकीटाः यथाक्रममह्नि, निशि, प्राप्ते च सन्ध्याद्वये वीर्योत्कटाः भवन्ति अह्नि दिने द्विपदा बलिनः, निशि रात्रौ चतुष्पदाः, सन्ध्याद्वये कीटाः। अत्र न केवलं दृष्टिकं कीटः यावदाद्याः कीटयरूपेणैव ज्ञेयाः। तत्र च श्रीदेवकीर्तिः "मिथुनतुलाकुम्भकन्या दिवाबला धर्मिनश्च पूर्वार्द्धम्। अजवृषसिंहा रात्रौ मृगहृययोः पूर्वपादार्द्धे। वृश्चिकमीनकुलीरा मकरान्त्यार्द्धं च सन्ध्यायामिति" भट्टो०। एवं स्थिते यद्वक्ष्य० पञ्चषष्ठादिराशीनां यद्दिन बलचक्रं तन्मूलं चिन्त्यम्। दिने बलं यस्य। २सूर्ययुक्तेषु ग्रहेषु यथाह वृहज्जा०"निशि शशिकुजशौरिराः सर्वदा शोऽह्नि, चान्ये, बलबलितगताः खुः क्रूरसौम्याः क्रमेण" "शशिकुजशौराचन्द्रभौमशनयः निशि रात्रौ वीर्यवन्तो बलिनः, बुधः सर्वदा सर्वस्मिन् काले निशि दिने च बली, अन्ये परे रविगुरुसहिता अह्नि दिने बलिनः" भट्टो०।

दिनमणि पु०दिने मणिरिव प्रकाशकत्वात्। १सूर्ये हारा०। २अर्कवृक्षे च "दिनमणिमण्डलमण्डन! भवखण्डन!" गीतगो०। "नहदृशः किमहो रजनी तद्दिनमणौ गणकोत्तरगोलके। नतु तनुर्दिवसो भवती निशा वद विचक्षण! दक्षिणदिग्गते" सि०शि०

दिनमयूख पु०दिने मयूखोऽस्य। १सूर्ये २अर्कवृक्षे च दिनकिरणादयोऽप्यत्र।

दिनमान न० दिनस्य मानम्। सूर्यदर्शनकालस्य मानभेदे तन्मानभेदे कारणं सि०शि० उक्तं यथा

"स्वस्य सौम्ये दिवसो महान् स्यात् रात्रिर्लघुर्याम्यमतस्य याम्ये। दुरात्वदत्ते क्षितिजादधःस्थे रात्रिर्यतः स्याद्दिनमानमूर्द्ध्वे। सदा समत्वं द्युनिशोर्निरक्षे नोन्नत्वकृत्तत्र कुजादयतोऽन्यत। वृत्तदृष्टिभागाभ्यधिकाः प्रलांशा बलाय तत्राल्पपरो विशेषः। सम्बाधिका क्रान्तिवटक